

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

TONQAL İNİLTİSİ

(hekaya)

O hadisələrdən iyirmi il sonra günlərin birində lənətə gəlmiş o cəlladın yazdığı kitab əlimə düşdü. Hər şeyi qürurla, bütün xırdalığındakı yazan bu qanmaz, tüklü heyvərə anlamır ki, yazıcı insanıyyətlikdən, sevgidən yazır, vəhşilikdən yox! "Ay çşək, bu kitab türkün əlinə keçsə, Xocalının soyqırım olduğunu gözüne soxmazmı! Belə vəhşiliyi fəxrə dünyaya yayan hansı gicbəsər Böyük Ermənistan qura bilər!? Dünya kordurmu!? Səni ayaqlarından asıb dərinə soymaq üçün bu yazdıqlarından tutarlı dəlil ola bilermi, a murdar erməni?!"...

Onsuz da narahət idim, bildirdim ki, tanrı bizdən nə vaxtsa qisas alacaq. "Ruhumuzun dirçəlişi"ni oxuduqdan sonra isə hər şey mənə haqq-hasab gününün, dözülməz əzabların yaxınlaşdığından dayanmadan pıçıldayır. Salba dəymiş toyuq kimi küçələrdə səksəkəli gəziyəm, yuxularım ərşə çəkilib, iş-gücə ölüm səsidir. Hə, özümü dərk edən gündən itirdiyim, sonralar isə yaxınıma buraxmadığım, hər gələndə qapımdan qara pişik kimi tapkilyəyib qovduğum vicdanımın səsidir bu... Dünyanın digər ucuna sığınmışdım, tənhalığa sarılmışdım ki, mənə itirib-axtaran olmasın, xatirələrim silinsin, bundan sonrakı həyatımı dinc yaşayım, amma o səs mənə gör harda tapdı. İndi mən o səsini hökmünə anbaan tabe olur, qandalına əllərimi uzadırdım. Vicdanı ləkəli olanları tənhalıq da qorxudurmuş. "Demək əzab çəkmək bu yaşdan sonraya nəsib imiş. Bütün həssasiyyətimi itirməyim bu gündə o səsə sahib çıxmamağımdan olub" - mən bu yoxluq üzərində qurmuşdum həyatımı və bu yoxluğun sayəsində qazanmışdım hər şeyimi. Səni

lənətə gələsən, Balayan! İnsan bu qədər kütbeyn olmaz axı. Yoxsa elə bilirsən ki, hər şey sona çatıb, daha Böyük Ermənistanı qurmusan?! "Heç vaxt türklərin qətlində iştirak etdiyim üçün peşiman olmamışam - onlar bundan artıqna da layiqdirlər". Ancaq bir ermənin bu hadisələrə kitabə yazıb dünyaya çıxarmayı gicbəsərlikdir! Səni lənətə gələsən, Balayan! Bununla sən özünün də, "Qafan"ın keçmiş döyüşçülərinin də qəbrini qazmısən, it oğlu!..

"...Xocalını alandan sonra o qədər içmişdik ki, taborumuzun ayaq üstə durmağa halı yox idi. Çəkməyənlər də öskürə-öskürə anaşadan ən azı 5-6 qullab sümürürdü. Kefimizün yaxşı vaxtı bir qadın öz əcoliyə gəlib çıxmışdı yanımıza. Onu iki həftə öncədən tanıyırdıq. Ərinin onun və 18 yaşlı oğlunun gözəl qarşısında Daşaltıda güllələmişdik. Oğlu qandan yaman qorxurdu. Bir toyuq tutub verdik ki, başını kəssin, dedi, - "Kəsə bilmərəm, yazığım gəlir". Anası kəsdi toyuğun başını, həm də "bismillah" deyərək. Xoren də lağ edə-edə "bismillah" deyib anasının gözü qabağında balasının başını kəsdi. Qadın onda bayılıb yerə sərilməmişdi. Xoren qadını öldürmək istəyəndə qoymadıq, - "Qoy ayılıb öz dərdiylə ölsün, əzabla ölsün", - amma o hardansa ov tüfəngi tapıb bizdən qisas almağa gəlmişdi. Qadını tikə-tikə saqalayıb itlərə yedirirdik, xəbər gəldi ki, bu gün-sabah çox hörmətli qonaqlar gəlir. Həttə, məşhur erməni ideoloqu və yazıçısı Zori Balayanın özü təşrif buyuracaqdır! Cəsur "Qafan" taborunun sevinci məşələri, dağ-dərəni bürümüşdü. Bilirdik ki, növbəti mükafatımızı Zori Balayanın əlindən alacağıqsa, deməli, qazancımız yenə ikiqat hesablandı. Qaradagli-nı alanda da Vazgen pul mükafatımızı artıqlamasıyla

şəxson təqdim etmişdi.

Sabah ertədən ətraf rayonlarda nə qədər türk meyiti, əsiri götürülsə məşin-məşin götürüb hamısını bizə təhvil verdilər. Tapşırıdılar ki, meyitlər fermaya gələnlə yolun ortasına baş-ayaq düzülösün. Meyitləri əsirlərə daşıdırıb təpənin başından düz tövlənin ağzınadək düzdürdük torpaq yolun ortasına. Özümüz də bilmirdik ki, bu nə hoqqadır, nə ssenaridir qurublar. Üst-üstə tığlanmış meyitlərə yaxın durmaq mümkün deyildi. Ağzımızı tənziif sarğı, respiratorla bağlamışdıq. Əsirləri doldurduq tövləyə. Cıqqırını çıxaranın başına it oyununu açdırdı, sonra da boş şampən şüşəsi kimi hədəfə alır, həçləmə-deşik edir, sevincək əl-qap edib atırdıq yoldakı meyitlərin üstünə. Bundan sonra qorxudan cıqqırını da çıxarmırdılar, sakitce qançılarını sığallayırdılar.

Radio ilə dedilər ki, yaraşlıq, cavan qadınlara, qız uşaqlarına toxunmıyacaq - onların aqibətinə gələnlə qonaqlar qərar verəcəkdir. Amma gec idi, qızların toxunulması bir şeyləri qalmamışdı. Amma içlərində 17 yaşlı mələk kimi bir qız vardı - Gülsüm. Yaman gözümlə düşmüşdü ona, həç kimlə də bölüşmək istəmədim. Fağrı o qədər zorlamışdıq ki, mal kimi dilsiz-ağızsız olmuşdu. Amma mən onu öpməkdən özümü saxlaya bilmirdim. Deyəsən bir türk qızına vurulmağın töhmətini götürmək üzrəydim. Hələ Gülsümü götürüb dava-şava olmayan yerə qaçırmağı da düşünmüşdüm. Bax onda içimdə vicdanın qılcıq kimi yanib-söndüyünü duymuşdum. Amma qılcıqımı qəzəbimlə söndürdüm, qıza təkbaşına sahib ola bilmədiyim üçün onu dostlarıma qışqandırdım və boğub öldürdüm. Vicdanın nəfsimə hakim olmasına imkan vermədim. Bizə belə öyrətmişdilər - Nəfsinizə yol açdıqca vicdan və qorxu sizə hakim ola bilməz!..

Yenə gözümlərin nəşədən çönen vaxtı idi. Ekskavator və yükleyici maşınla təpənin başında döyüş maşınları üçün istehkam qazırıdık. Birdən təpənin başından bir kişi göründü. Qucağında qızını gətirirdi. Onu Tıqran avtomatın qabağına qatıb itələyirdi. Tıqran bizi görənlə kimi aralıdan qışqırdı ki, - "Bax, qızın sifəti mənimdir ha, kimse özünü qabağa soxmasın!" - bilirdi ki, türk qızının üstündə basabas düşəcəkdir. Qız atasının boynuna bərk-bərk sarılıb key kimi üzümzə baxırdı. Ceyran balası kimi hürkmüşdü. Qorxudan büzülmüş türk görənlə qanımız coşurdu. Bizə çatanda Tıqran qızı güc-bələ atasının qucağından qopardı. Qızı qucağına alıb atasını təpəyi ilə bizə sarı itələdi, - "Bu da sizin olsun!" - qızı tələsik tövlənin böyründəki ot damına apardı. Əsgərlərin bir nəçəsi dərhal qıza növbəyə durdular. Biz isə kişiylə məzələndirdik. Məşədə bir kahada gizlənibmiş, özününkülərə tərəfə qaçmağı macal tapmayıb. Çox incitmədik, elə yarım saatın içində qol-budaq edib şaqqaladıq, itlərə ye-

dirdik. Dərədən tankın nərilişini eşidən kimi özümüzü yığışdırdıq, əlimizdəki tikələri də yoldakı cəsədlərin üstünə tullayıb sıraya düzüldük. Tankın arxasında bir cip, altı da pikap düzülmüşdü. Tank meyitlərə çatanda karvan dayandı, gələnlə qonaqlar yerə töküldülər. Nə danışdılar, nə razılaşdılar tank nərilişlə yolboyu düzülmiş meyitlərin üstünə sığırdı. Tırtullar meyitlərin başını, ayaqlarını xıncımlayırdı. Şaqqıltıyla ciliklənen kəllə sümüklərindən beyin lopalaları pırtlayıb ətrafa səpələnirdi. Qonaqlar əl çalıb elə sevinirdilər ki, yanımdakı Aşot mənə piçıldadı, - "Bunlar bizdən beş-betər dəliymişlər ki!" Tank yanımdan ötüb köhnə songorin yanında saxladı. Qonaqlar indi tankın tırtıllarının açdığı rədboyu addımlayırdılar. Qarşıda gələnləni dərhal tanıdıq - Zori Balayan idi. Hərbi formadaydı, fərohdən qışqırları açılmış, qanad açılıb uçurdu. Qalanların çoxunu televizordan görmüşdük, hamısı tanış üzler, böyük adamlar idi. Zori bizə çatıb bir-biri bizi bağrına basdı. Məni qucaqlayanda bildim ki, o da möhkəm vurub. Çəkməsi iplərinədək beyin, çan içindəydi.

-Əhşən sizə! Erməni xalqı sizin fədakarlığınız qarşısında baş əyir! Böyük Ermənistanın ümidi olan "Qafan" destesinin igid döyüşçülərinə dünyada yaşayan bütün ermənilərin qucaq dolusu salamları var! - sıranın qabağına keçib xeyli çərənledi. Pikaplardan yeşik-yeşik konyak, viski, araq boşaldırıldı. - Kəf-deydi! - yeşiklərin bolluğundan Aşotun çiçəyi cırtladı.

Türk qızığazının qəfil çığırısına ortalığa ani sükkət çökdü. Balayan devikib susdu. Biz piçıldayab güldük.

-Bu nə səssirdir? - Balayan tabor komandiri Qrimikdən soruşdu.

-Əsir türk qızıdır, əsgərimiz şəərəfləndirir - Qrimik qışqırdı.

Balayan tövlənin ağzını açmağı ömr elədi. Qapılar taybatay aralananda bir-birine sığınmış əsirlərin üzündən imdad yağardı, elə bilirdilər ki, onları xilas etməyə gəliblər. Balayan gördüyü mənşərədən qışır canavara döndü:

-Bunlar niyə sağdır!? - Qrimikə bağırdı.

-Dedilər ki, siz qərar verəcəksiniz, - elə bil ağır gınaah işləmişdi komandirimiz.

Bu vaxtı Tıqran topqasını bərkidə-bərkidə lümlüt şikarının biləyindən yapışdıb tövlənin tinindən çıxdı:

-Növbəti! - kontuziya almışdı, qulağı ağır eşidirdi deyə gələnlə qonaqlardan xəbərsiz idi. Qızın budubaldırı çan içindəydi. Axsayırdı, ayaqlarını güclə dartırdı. Pırtlaşq saçları sinəsinə tökülmüşdü.

Zori Balayan hirsli tövlənin taxta qapısını örtüb qızı göstərdi.

-Əllərindən mıxlayın bura bu türk qancığımlı!

Xaçatur ön qansız dostumuz idi, övvəllər də bir-iki türkü çarmıxa çəkmişdi. İri mıxlar və çökiclə bir dəqiqədə qabağa çıxdı və qızın biləyindən tutub tövlənin qapısına sürüdü. David ona kömək edirdi. Əvvəlcə qızın ayaqlarını aralayıb qapının alt çərçivəsinə bağladılar. Sonra isə ovcunun içindən növbə ilə qapıya çivlədilər. Hərddən Balayandan imdad istəyirdi:

-Əmi, qurban olum, ağrıdır. Quran haqqı ağrıdır. Mənə yazığınız gəlsin...

Balayan isə qızın çənəsini ovucalayıb, - Qancıq balası! - deyib silləloyir, ağzını açmağa imkan verirdi.

-Əmilər, qoymayın! Axı mənə öldürmək istəyir! Niyə bir şey elomirsiniz?! - qız çaqal qınsayan qaz kimi çivdə inildəyib çapalayır, zariyır, qıraqdan tamaşa edənlərə yalvarırdı. İçimdə bir həyəcan yanıb-söndü. İnsanlar öz içlərindəki işığı söndürdükcə əzəl olurlar. Əslində qıza rəhminim gəlmirdi, sadəcə, bu, əsgər işidir və bir yazıcının bu qədar zalım ola biləcəyini ağılıma sığdıra bilmirdim.

Əsir qadınlardan biri Balayanın üstünə hücum çəkəndə qorxudan rəngi avazıdı, özünü əsgərlərin arasına dürtdü. Xaçatur qadını ayağının altına alıb xəncəri kürəyinə sapladı. Yazıçı yerdə çabalayan qadının üstünə yeriyib bir döşünü kəsdi, çarmıxda zarıyan qızın ağzına dürtdü ki, onun da səs-küyü kəsilsin. Sonra şalvarının yan cibindən ülgüci çıxarıb qızın başından, sinəsindən və qarından dərisini soydu. Deyəsən, nəse eksperiment aparırdı, çünki tez-tez saatına baxırdı. Qız al qanın içindəydi və gətdik-sə səsi öləziyir, bədəni zəifləyir, boynu sinəsinə əyilirdi - Atama deyəcəyəm... Siz insafsızsınız. Siz Allahdan qorxmursunuz. Atam sizdən bunun özünü çaxacaq. Siz pis adamlarsınız... - atasının öldüyündən xəbərsiz idi. Artıq bu səhnədən iyənirdim və qızın elə indicə canını tapşırmasın istəyirdim. Amma türk qızı canını yeddi dəqiqədə sonra tapşırı. Bunu, Zorri Balayan heyrtlə, - Düz yeddi dəqiqə! - deyəndə bildiki. Balayan nəse yeni tibbi kəşf etmişdi deyəsən, qürurla ülgücünü şalvarına silib qatladı, - Mən də bir erməni kimi öz vəzifəmi yerinə yetirirdim. Bilirəm ki, hər bir erməni bu hərəkətimizlə fəxr edəcək, ən azı bir türkü öldürməyənlər gələcəkdə çox heylsilənəcəklər! - ülgücü cibinə qoydu.

Sanki orqazından sonrakı rahatlığa qovuşmuşdu Balayan. Eyni eksperimenti axşamədək daha üç türk uşağının üstündə sınaqdan keçirdi. Axşama "Qafan" taboruun şərəfinə ziyafət verildi. Hava soyuq idi, amma hamının kefi göylə gedirdi. Ayaqyolundan qayıdan Balayan dedi ki, çox üşüyür və tövləyə od vurub qızıncaq. Balayanla gələn yazıçı-jurnalist David Xerdiyan və polkovnik-leytenant Ohanyan tövlənin damındakı küləşə, yandakı ot tayasına od vurdu..."

* * *

"...Biz nələrisə kimlərdənsə gizlədə bilərik, lakin özümüzəndə gizlətməyimiz mümkünsüzdür. Bu qəddar adamın bir bədəni kimi cyni əhvala köklənməsi çox təəcüblü iş idi. Rəhmlilə üz görmək mümkün deyildi. Vicdanımızı üzümüzə vuracaq, etdiyimiz bu yanlışla görə bizə irad tutacaq göz görə bilmədim aramızda. Heç birimizin ağılından keçmirdi ki, bir gün bu hərəkətlərimiz bizə peşmanlıq gətirə bilər. Sanki hamımız əlimizə silah alıb Böyük Ermənistan uğrunda and içən gündən vicdanımızı salıb itirmişdik. Biz nə biləydik ki, vicdandan məhrum olmaq, kompası olmadan səhranın ortasında yolunu azmaqdır..."

Alovun istisindən çox qışqırıb hay-haray salan türklərin səsinə qızırırdıq biz. Belə bir zövqü indiyədək heç vaxt duymamışdıq. Tövlənin qapısını nişan-gaha almışdıq, çıxmağa cəhd edən əsiri gülləylə yerə sərdik. Meyitlər tığlanıb qapı boşluğunu bağlamışdı. Yanmış et qoxusunu sinədolusu ciyərlərimizə çəkirdik. "Qafan"ın hər bir döyüşçüsünün üzündə sonsuz fərəh vardı. Biz ulu babalarımızın qisasını layiqincə aldıqımıza görə çox məmnun idik.

Səher açılanda tövlənin yerində adda-budda tüstü burumlarındı. Balayanın göstərişlə tank və ekskavator cəsədləri tırtıllar altında xıncımlayıb yox etməyə başladı - izi itirmək lazım idi. Qulaqlarım səskəkədə idi, hələ də elə bilirdim ki, tırtılların altından inilti səsləri gəlir. Yükləyici sür-sümüyü koğuşuna alıb çalaya dolduranda bir körpə uşağın hələ də yavaş-yavaş nəfəs aldığı gördüm. O bir küncdə - tövlənin uçmuş divarının altında sağ qalmışdı. Soyuq, aclıq və alovdan yaxa qurtaran uşaq hələ də sağ idi, ölmək istəmirdi. Nəfəsi xırıldayan, ölməyə amansız mübarizə aparan bu uşağın gözlerini mən heç vaxt yaddan çıxarmayacağam. Biçağı çıxarıb onun boğazını kəsdim. Ohanyan çalaya doldurulmuş sür-sümüyün üstünə mazut töküüb od vurdu. Köhnə rezin təkərlərilə tonqalı gurlaşdırır, üstünə isə yenidən yolda xıncımlanmış meyitləri küriyüb tökürdük. Qara tüstüdə göyə millənən müdhiş tonqaldan gözlerimi çəkmirdim. Qulağıma hələ də ağı, qarğış və imdad səsləri gəlirdi. Ətrafımdakı dostlarımla bircəciyinin üzündə vicdan, insaf, rəhm deyilən şeyin nişanesini də görmədim, - "Əgər biz vohşilərə eyni dünyada yaşayırsaq, nəyə görə özümüzü dünyanın ağıllı insanı kimi aparmalıyıq? İnsanı pis əməllərdən uzaq tutan və doğru olanı bildirən vicdandır, o isə heç birimizdə yoxdur. Hamımızın sonu onsuz da bəllidir..." - bunu indi də Tümenlə mənimlə qonşu olan dostum Vartan deyirdi..."